

رسالة محمد

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی
گروه جغرافیا

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

عنوان:

بررسی اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شهرکهای صنعتی بر نواحی
روستایی نمونه موردی: شهرک صنعتی چناران

استاد راهنما:

دکتر خدیجه بوذرجمهری

استاد مشاور:

دکتر حمید شایان

تدوین:

کیوان بهرامی

این پایان نامه توسط شرکت شهرکهای صنعتی استان خراسان رضوی حمایت شده است.

اظهارنامه

اینجانب کیوان بهرامی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده پایان نامه «بررسی اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شهرک های صنعتی بر نواحی روستایی، نمونه موردی شهرک صنعتی چناران»؛ تحت راهنمایی خانم دکتر خدیجه بوذرجمهری متعهد می شوم:

- تحقیقات در این رساله/پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهش های محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در رساله/پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد و مقالات مستخرج با نام دانشگاه فردوسی مشهد «*Ferdowsi University of Mashhad*» به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی رساله/پایان نامه تأثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از رساله/پایان نامه رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این رساله/پایان نامه، در مواردی که از موجود زنده (یا بافت های آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این رساله/پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل راز داری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

کیوان بهرامی

۱۳۹۲/۶/۲۰

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در رساله/پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

یا حق

سپاس خدایی را که در تلاطم همیشگی زیستن آغوش مهربانش را برای لمس حضور می‌گشاید و لبخند جاودانه‌اش را هدیه بر نهاد خسته آدمی می‌نماید.

این سرمشق نیز پایانی یافت تا شروعی باشد برای مشق‌های بعدی. مسیر علم را پایانی نیست و رهنورد این دیار را فرجامی نخواهد بود. چرا که علم جاریست و پویا. قلم خلق می‌کند ناگفته‌هایش را و زمان جاودانه خواهد کرد تک‌تک سطرهای این حقیقت محض را.

آغاز نمودم با بسیار مشکلات و موانع، با یاری و سپاس دیگران، با حقیقت رهنوردی و امروز آخرین سطرها را می‌نگارم تا دفتری از حضورم باقی بماند و آغازی باشد برای شروعی دوباره در این وادی.

تقدیم به همسر عزیزم

در این اندک زمان از پدرخانم و مادرخانم عزیزم که در طول مدت تحصیل و اقامت در مشهد تکیه گاه و راهنمایم بودند، سپاس و درود فراوان را داشته و آرامش جان را برای ایشان آرزو مندم.

همچنین بر خود واجب دانستم از حمایت‌های دلسوزانه و زحمات فراوان و بی‌دریغ همسر عزیزم که در امر گردآوری اطلاعات میدانی و همچنین تدوین این پایان‌نامه مرا کمک و همراهی کردند، تشکر و قدردانی کنم. سپاس از حضور اساتید ارجمند و گرامی خانم دکتر خدیجه بوذرجمهری و آقای دکتر حمید شایان که با صبوری و مهربانی مسیر را بر من آسان و رهنمای باورم گشتند.

از همراهی‌ها و کمک‌های مسئولین محترم شرکت شهرکهای صنعتی خراسان رضوی که در به سرانجام رسیدن این پایان‌نامه مرا راهنمایی کردند، کمال تشکر را دارم.

بسمه تعالی
دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان/پایان نامه: بررسی اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی شهرکهای صنعتی بر نواحی روستایی
نمونه موردی: شهرک صنعتی چناران

نام نویسنده: کیوان بهرامی

نام استاد(ان) راهنما: دکتر خدیجه بوذرجمهری

نام استاد(ان) مشاور: دکتر حمید شایان

رشته تحصیلی: جغرافیا برنامه ریزی روستایی

گروه: جغرافیا

دانشکده: ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی

تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۶/۲۰

تاریخ تصویب:

تعداد صفحات: ۱۴۲

دکتری

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

چکیده رساله/پایان نامه:

در راستای دستیابی به اهداف توسعه ملی بی شک راهبرد صنعتی سازی روستاها نقش به سزایی را ایفا نموده و اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی خاص خود را بر جای می‌گذارد. در پژوهش پیش رو نیز هدف بررسی اثرات احداث شهرک صنعتی چناران بر روستاهای پیرامون بوده است. بدین منظور وضعیت اقتصادی و اجتماعی تعداد ۱۱۰ کارگر روستایی شاغل در شهرک صنعتی چناران که از روستاهای پیرامون به شهرک می‌آیند با تعداد ۱۵۰ کارگر سایر شاغلین همان روستاها، به عنوان حجم نمونه مورد بررسی قرار گرفته است. روش تحقیق توصیفی تحلیلی و از طریق منابع کتابخانه ای و پیمایشی اطلاعات جمع آوری شده است. روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات اساتید دانشگاه و کارشناسان و مدیران شرکت‌های فعال شهرک تأیید شده است و جهت پایایی با پیش آزمون و ضریب آلفای کرونباخ میزان (۰.۷۱) بدست آمده است. نتایج بدست آمده دلالت بر اثرات مثبت اقتصادی-اجتماعی شهرک برای نواحی روستایی پیرامون بوده است و شاغلین روستایی شهرک از وضعیت بهتری نسبت به سایر شاغلین برخوردار بوده اند. نتایج آزمون تی برای تاثیرات اقتصادی شهرک برابر با میانگین ۲.۷۷ که بزرگتر از میانگین نظری (2.5) بدست آمده و تاثیرات اجتماعی شهرک نیز برابر با میانگین ۲.۳۹ و بزرگتر از میانگین فرضی بدست آمده است، لذا در سطح اطمینان ۹۵ درصد اثرات فوق تایید می‌شود. اما در خصوص استنتاج اثرات زیست محیطی شهرک، وجود آلودگی های هوا، آب، مواد جامد و زباله و همچنین آلودگی های صوتی در منطقه توسط روستاییان تأیید شده است.

امضای استاد راهنما: دکتر خدیجه بوذرجمهری

تاریخ: ۱۳۹۲/۶/۲۰

واژه های کلیدی: شهرک صنعتی چناران، اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی، صنعتی سازی روستا، شهرستان چناران.

فصل اول (کلیات تحقیق).....	۱
۱-۱- موضوع تحقیق.....	۲
۲-۱- اهمیت تحقیق.....	۳
۳-۱- تعریف مسأله.....	۴
۴-۱- سئوالات تحقیق.....	۶
۵-۱- فرضیات تحقیق.....	۶
۶-۱- اهداف تحقیق.....	۶
۷-۱- سابقه تحقیق.....	۷
۸-۱- روش تحقیق.....	۱۱
۱-۸-۱- جامعه آماری.....	۱۱
۲-۸-۱- حجم نمونه.....	۱۱
۹-۱- اصطلاحات و مفاهیم تحقیق.....	۱۳
۱۰-۱- مشکلات و موانع تحقیق.....	۱۵
فصل دوم (مفاهیم و مبنای نظری تحقیق).....	۱۶
۱-۲- مقدمه.....	۱۷
۲-۲- رویکردها و دیدگاه های صنعتی کردن روستاها.....	۱۸
۳-۲- تعاریف و مفاهیم صنایع روستایی.....	۲۰
۱-۳-۲- صنایع روستایی.....	۲۰
۲-۳-۲- خوشه صنعتی.....	۲۱
۳-۳-۲- نواحی صنعتی روستایی.....	۲۲
۴-۳-۲- شهرک صنعتی.....	۲۳
۴-۲- فرایند شکل گیری شهرک های صنعتی.....	۲۵
۵-۲- اهداف شهرکهای صنعتی.....	۲۸
۶-۲- ضرورت ایجاد شهرکهای صنعتی.....	۲۸
۷-۲- جایگاه شهرکهای صنعتی در توسعه.....	۳۱
۸-۲- نقش شهرکهای صنعتی در توسعه اقتصادی و صنعتی.....	۳۱
۹-۲- جایگاه شهرک های صنعتی در برنامه های توسعه کشور.....	۳۲
۱-۹-۲- برنامه های عمرانی قبل از انقلاب اسلامی.....	۳۲
۲-۹-۲- برنامه های توسعه اقتصادی و اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی.....	۳۳
۱۰-۲- نقش شهرک های صنعتی در برنامه ریزی شهری و منطقه ای.....	۳۶
۱۱-۲- مزایای استقرار صنایع در شهرک های صنعتی.....	۳۶
۱۲-۲- اثرات نواحی صنعتی.....	۳۷
۱۳-۲- شهرک صنعتی چناران.....	۴۱
۱۴-۲- اثرات زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی شهرکهای صنعتی بر نواحی روستایی.....	۴۲
۱-۱۴-۲- اثرات زیست محیطی.....	۴۲

۴۳	..... ۱-۱-۱۴-۲ آلودگی هوا
۴۴	..... ۲-۱-۱۴-۲ آلودگی آب
۴۴	..... ۳-۱-۱۴-۲ آلودگی مواد جامد و زباله
۴۴	..... ۴-۱-۱۴-۲ آلودگی صوتی
۴۴	..... ۲-۱۴-۲ اثرات اقتصادی
۴۴	..... ۱-۲-۱۴-۲ ایجاد اشتغال
۴۵	..... ۲-۲-۱۴-۲ میزان درآمد
۴۵	..... ۳-۲-۱۴-۲ بهبود الگوی مصرف
۴۵	..... ۳-۱۴-۲ اثرات اجتماعی
۴۵	..... ۱-۳-۱۴-۲ کاهش مهاجرت‌های روستایی
۴۶	..... ۲-۳-۱۴-۲ بهبود کیفیت مسکن
۴۶	..... ۳-۳-۱۴-۲ بیمه و تأمین اجتماعی
۴۷	..... ۴-۳-۱۴-۲ مشارکت‌های روستایی
۴۷	..... ۵-۳-۱۴-۲ رضایت و امنیت شغلی
۴۷	..... ۶-۳-۱۴-۲ ارتباط با رسانه‌ها
۴۷	..... ۱۵-۲ شاخص‌ها و گویه‌های تحقیق
۵۰	..... ۱۲-۲ مدل تحلیلی تحقیق
۵۱	..... فصل سوم (معرفی منطقه مورد مطالعه)
۵۲	..... ۱-۳ موقعیت سیاسی و جغرافیایی
۵۲	..... ۲-۳ موقعیت نسبی و عمومی
۵۳	..... ۳-۳ خصوصیات انسانی
۵۳	..... ۱-۳-۳ ویژگی‌های جمعیتی
۵۴	..... ۲-۳-۳ ویژگی‌های قومی
۵۵	..... ۳-۳-۳ ویژگی‌های فرهنگی
۵۶	..... ۴-۳-۳ ویژگی‌های اقتصادی
۵۸	..... ۷-۳ فعالیت‌های دامداری
۵۸	..... ۴-۳ خصوصیات عمومی زمین‌شناسی و توپوگرافی
۵۸	..... ۱-۴-۳ زمین‌شناسی
۵۹	..... ۲-۴-۳ توپوگرافی
۶۱	..... ۵-۳ عوامل و عناصر آب و هوایی
۶۲	..... ۱-۵-۳ درجه حرارت
۶۴	..... ۲-۵-۳ بارندگی
۶۶	..... ۳-۵-۳ رطوبت نسبی
۶۷	..... ۴-۵-۳ تبخیر و تعرق
۶۷	..... ۴-۵-۳ یخبندان
۶۸	..... ۵-۵-۳ باد
۶۹	..... ۶-۳ منابع آب
۶۹	..... ۱-۶-۳ آب‌های سطحی

۷۰	..... چشمه ۲-۶-۳
۷۰	..... قنات ۳-۶-۳
۷۰	..... چاه ۴-۶-۳
۷۱	..... گسل های منطقه ۸-۳
۷۲	..... مخاطرات محیطی ۹-۳
۷۲	..... سیل ۱-۹-۳
۷۲	..... ریزش و لغزش ۲-۹-۳
۷۳	..... ویژگی های خاک و استعداد اراضی ۹-۳
۷۴	..... پوشش گیاهی ۹-۳
۷۴	..... ظرفیت های معدنی ۹-۳
۷۶	..... فصل چهارم (تجزیه و تحلیل داده ها و اطلاعات)
۷۷	..... ۱-۴ یافته‌های توصیفی
۷۷	..... ۱-۱-۴ جنس
۷۷	..... ۲-۱-۴ سن
۷۹	..... ۳-۱-۴ وضعیت تأهل
۸۰	..... ۴-۱-۴ بعد خانوار
۸۱	..... ۵-۱-۴ وضع تحصیلات
۸۲	..... ۶-۱-۴ سابقه کار در شهرک صنعتی
۸۳	..... ۷-۱-۴ درآمد ماهانه
۸۵	..... ۸-۱-۴ شغل اصلی
۸۶	..... ۹-۱-۴ هزینه ماهانه
۸۷	..... ۱۰-۱-۴ هزینه خانوار به تفکیک
۸۹	..... ۱۱-۱-۴ کالا های مصرفی
۹۰	..... ۱۲-۱-۴ پس انداز ماهانه
۹۱	..... ۱۳-۱-۴ میزان رضایت شغلی در دو گروه
۹۲	..... ۱۴-۱-۴ تداوم و استمرار شغل
۹۳	..... ۱۵-۱-۴ مقایسه میزان مشارکت در عمران و آبادانی روستا
۹۵	..... ۱۶-۱-۴ استفاده از وسایل ارتباط جمعی
۹۵	..... ۱۷-۱-۴ بیمه و نوع آن
۹۶	..... ۱۸-۱-۴ رفت و آمد
۹۷	..... ۱۹-۱-۴ مقایسه وضعیت مالکیت مسکن دو گروه
۹۸	..... ۲۰-۱-۴ نوع مصالح (کیفیت)
۹۹	..... ۲۱-۱-۴ مساحت مسکن
۱۰۰	..... ۲۲-۱-۴ تمایل به ماندگاری در روستا
۱۰۲	..... ۲-۴ داده های توصیفی مربوط به مدیران واحد های صنعتی شهرک صنعتی چناران

- ۱۰۲-۱-۲-۴- اشتغال در شهرک صنعتی چناران.....
- ۱۰۳-۲-۲-۴- تعداد کارگران هر گروه از صنایع در شرکت‌های نمونه.....
- ۱۰۴-۳-۲-۴- راه های تهیه مواد اولیه مورد نیاز صنایع .....
- ۱۰۵-۴-۲-۴- توزیع محصولات تولید شده.....
- ۱۰۵-۵-۲-۴- امکانات شرکت های مورد مطالعه.....
- ۱۰۷-۳-۴- یافته های استنباطی.....
- ۱۰۷-۱-۳-۴- مقایسه متغیرهای مربوط به اثرات اجتماعی .....
- ۱۰۷-۱-۱-۳-۴- رضایت شغلی.....
- ۱۰۷-۲-۱-۳-۴- اطمینان از تداوم و استمرار شغل فعلی.....
- ۱۰۸-۳-۱-۳-۴- مشارکت مالی.....
- ۱۰۸-۴-۱-۳-۴- مشارکت یدی.....
- ۱۰۹-۵-۱-۳-۴- مشارکت مشورتی.....
- ۱۰۹-۶-۱-۳-۴- ارتباط با رسانه ها(راديو، تلویزیون، روزنامه و مجلات و کتاب).....
- ۱۱۱-۷-۱-۳-۴- وضعیت بیمه سرپرستان خانوار.....
- ۱۱۲-۸-۱-۳-۴- تعداد بیمه شدگان خانوار .....
- ۱۱۲-۹-۱-۳-۴- نوع بیمه .....
- ۱۱۳-۱۰-۱-۳-۴- وضعیت مالکیت مسکن.....
- ۱۱۴-۱۱-۱-۳-۴- نوع مصالح ساختمانی منزل.....
- ۱۱۵-۱۲-۱-۳-۴- مساحت منزل.....
- ۱۱۶-۱۳-۱-۳-۴- مساحت زیربنا.....
- ۱۱۶-۱۴-۱-۳-۴- تمایل به ماندگاری سرپرست خانوار در روستا.....
- ۱۱۷-۱۵-۱-۳-۴- تمایل به ماندگاری همسر سرپرست خانوار در روستا.....
- ۱۱۷-۱۶-۱-۳-۴- سطح تحصیلات (سرپرست خانوار- همسر).....
- ۱۱۹-۲-۳-۴- مقایسه متغیرهای اقتصادی.....
- ۱۱۹-۱-۲-۳-۴- حقوق دریافتی ماهانه.....
- ۱۱۹-۲-۲-۳-۴- هزینه ماهانه.....
- ۱۲۰-۳-۲-۳-۴- هزینه خرید ماهانه مواد خوراکی.....
- ۱۲۰-۴-۲-۳-۴- هزینه خرید ماهانه پوشاک.....
- ۱۲۱-۵-۲-۳-۴- اجاره بهای منزل.....
- ۱۲۱-۶-۲-۳-۴- هزینه آب و برق و تلفن و ...

- ۱۲۲.....۷-۲-۳-۴- هزینه های رفت و آمد.....
- ۱۲۳.....۷-۲-۳-۴- پس انداز ماهانه.....
- ۱۲۳.....۸-۲-۳-۴- الگوی کالاهای مصرفی با دوام.....
- ۱۲۵.....۳-۳-۴- شاخص های مربوط به آلودگی های زیست محیطی.....
- ۱۲۵.....۱-۳-۳-۴- آلودگی هوا.....
- ۱۲۵.....۱-۳-۳-۴- آلودگی آب.....
- ۱۲۶.....۱-۳-۳-۴- آلودگی مواد جامد و زباله.....
- ۱۲۶.....۱-۳-۳-۴- آلودگی صوتی.....
- ۱۲۷..... فصل پنجم: آزمون فرضیات و پیشنهادات.....
- ۱۲۸.....۱-۵- آزمون فرضیه ها.....
- ۱۲۸.....۱-۱-۵- فرضیه اول.....
- ۱۳۲.....۲-۱-۵- فرضیه دوم.....
- ۱۳۵.....۳-۱-۵- فرضیه سوم.....
- ۱۳۸.....۲-۵- نتیجه گیری.....
- ۱۳۹.....۳-۵- پیشنهادات.....
- ۱۴۰..... منابع و مآخذ.....

جدول ۱-۱: جامعه آماری و تعداد کارگران هر روستا.....	۱۲
جدول ۱-۲: تأثیرات مثبت شهرکها و نواحی صنعتی بر نواحی روستایی.....	۳۹
جدول ۲-۲: تأثیرات منفی شهرکها و نواحی صنعتی بر نواحی روستایی.....	۴۰
جدول ۳-۲: انواع فعالیتهای تولیدی شهرک صنعتی چناران.....	۴۱
جدول ۴-۲: مشخصات کلی و امکانات شهرک صنعتی چناران.....	۴۲
جدول ۵-۲: شاخص ها و گویه های تحقیق (اثرات اقتصادی).....	۴۸
جدول ۶-۲: شاخص ها و گویه های تحقیق (اثرات اجتماعی).....	۴۸
جدول ۷-۲: شاخص ها و گویه های تحقیق (اثرات زیست محیطی).....	۴۹
جدول ۱-۳: ویژگی های جمعیتی شهرستان چناران.....	۵۴
جدول ۲-۳: گروه های سنی.....	۵۴
جدول ۳-۳: ویژگی های اقتصادی جمعیت شهرستان چناران.....	۵۷
جدول ۴-۳: فعالیتهای اقتصادی.....	۵۸
جدول (۵-۳): عناصر دمایی ماهانه و سالانه شهرستان چناران.....	۶۲
جدول ۶-۳: میانگین بارش ماهانه و سالانه شهرستان چناران.....	۶۶
جدول ۱-۴: مقایسه جنسیت پاسخ دهندگان.....	۷۷
جدول ۲-۴: مقایسه سن پاسخ دهندگان دو گروه.....	۷۸
جدول ۳-۴: مقایسه وضعیت تأهل پاسخ دهندگان.....	۷۹
جدول ۴-۴: مقایسه وضعیت بعد خانوار در دو گروه.....	۸۰
جدول ۵-۴: مقایسه وضعیت تحصیلی پاسخ دهندگان و همسرانشان.....	۸۲
جدول ۶-۴: سابقه کار در شهرک صنعتی.....	۸۳
جدول ۷-۴: مقایسه میزان درآمد ماهانه پاسخ دهندگان.....	۸۴
جدول ۸-۴: شغل اصلی گروه دوم.....	۸۵
جدول ۹-۴: مقایسه میزان هزینه ماهانه دو گروه.....	۸۶
جدول ۱۰-۴: میانگین هزینه های مصرفی ماهانه (هزار تومان).....	۸۸
جدول ۱۱-۴: وضعیت کالاهای بادوام پاسخ دهندگان.....	۸۹
جدول ۱۲-۴: مقایسه پس انداز ماهانه پاسخ دهندگان.....	۹۱
جدول ۱۳-۴: مقایسه میزان رضایت شغلی دو گروه.....	۹۲
جدول ۱۴-۴: اطمینان از تداوم شغل.....	۹۳
جدول ۱۵-۴: مقایسه میزان مشارکت در عمران و آبادانی روستا.....	۹۴
جدول ۱۶-۴: مقایسه نوع مشارکت.....	۹۴
جدول ۱۷-۴: مقایسه وضعیت بیمه.....	۹۵

- جدول ۴-۱۸: نحوه رفت و آمد کارگران به شهرک صنعتی..... ۹۶
- جدول ۴-۱۹: مقایسه وضعیت مسکن دو گروه..... ۹۷
- جدول ۴-۲۰: مقایسه کیفیت ابنیه..... ۹۸
- جدول ۴-۲۱: مقایسه مساحت مسکن..... ۹۹
- جدول ۴-۲۲: مقایسه تمایل به ماندگاری در روستا در بین دو گروه..... ۱۰۰
- جدول ۴-۲۳: تعداد پرسشنامه برای هر گروه از صنایع..... ۱۰۲
- جدول ۴-۲۴: تقسیم بندی تعداد هر گروه از صنایع مستقر در شهرک صنعتی..... ۱۰۲
- جدول ۴-۲۵: تعداد روستاهای کارگر فرست دهستانهای شهرستان چناران..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲۶: تعداد کارگران شهری و روستایی شهرک صنعتی چناران..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲۷: راههای تهیه مواد اولیه واحدهای صنعتی شهرک صنعتی چناران..... ۱۰۴
- جدول ۴-۲۸: فروش محصولات تولیدی واحدهای شهرک صنعتی چناران..... ۱۰۵
- جدول ۴-۲۹: امکانات شرکتیهای مورد مطالعه در شهرک صنعتی چناران..... ۱۰۶
- جدول ۴-۳۰: آزمون «من ویتنی» برای متغیر رضایت شغلی..... ۱۰۷
- جدول ۴-۳۱: آزمون «من ویتنی» برای متغیر اطمینان از تداوم و استمرار شغل فعلی..... ۱۰۸
- جدول ۴-۳۲: آزمون «من ویتنی» برای متغیر مشارکتهای روستایی..... ۱۰۹
- جدول ۴-۳۳: آزمون «من ویتنی» برای متغیر ارتباط با رسانه ها..... ۱۱۱
- جدول ۴-۳۴: آزمون «کا اسکوتر» برای متغیر بیمه سرپرستان خانوار..... ۱۱۲
- جدول ۴-۳۵: آزمون «من ویتنی» برای متغیر تعداد افراد خانوار دارای بیمه..... ۱۱۲
- جدول ۴-۳۶: آزمون «کا اسکوتر» برای متغیر نوع بیمه..... ۱۱۳
- جدول ۴-۳۷: آزمون «کا اسکوتر» برای متغیر وضعیت مالکیت مسکن..... ۱۱۴
- جدول ۴-۳۸: نوع مصالح ساختمانی (با استفاده از آزمون کا اسکوتر)..... ۱۱۵
- جدول ۴-۳۹: آزمون «من ویتنی» برای متغیر کلی نوع مصالح ساختمانی منزل..... ۱۱۵
- جدول ۴-۴۰: آزمون «من ویتنی» برای متغیر مساحت..... ۱۱۶
- جدول ۴-۴۱: آزمون «من ویتنی» برای متغیر تمایل ماندگاری در روستا..... ۱۱۷
- جدول ۴-۴۲: آزمون «من ویتنی» برای متغیر سطح تحصیلات (سرپرست خانوار- همسر)..... ۱۱۸
- جدول ۴-۴۳: آزمون «من ویتنی» برای متغیر حقوق دریافتی ماهانه..... ۱۱۹
- جدول ۴-۴۴: آزمون «من ویتنی» برای هزینه ماهانه..... ۱۲۰
- جدول ۴-۴۵: آزمون «من ویتنی» برای هزینه خرید ماهانه مواد خوراکی..... ۱۲۰
- جدول ۴-۴۶: آزمون «من ویتنی» برای متغیر هزینه خرید ماهانه پوشاک..... ۱۲۱
- جدول ۴-۴۷: آزمون «من ویتنی» برای متغیر اجاره بهای منزل..... ۱۲۱
- جدول ۴-۴۸: آزمون «من ویتنی» برای متغیر هزینه آب و برق و تلفن و... ۱۲۲
- جدول ۴-۴۹: آزمون «من ویتنی» برای متغیر هزینه های رفت و آمد..... ۱۲۲
- جدول ۴-۵۰: آزمون «من ویتنی» برای متغیر هزینه آب و برق و تلفن و... ۱۲۳

- جدول ۴-۵۱: آزمون «من ویتنی» برای متغیر کلی کالاهای مصرفی با دوام..... ۱۲۴
- جدول ۴-۵۲: آزمون «من ویتنی» برای متغیر آلودگی هوا..... ۱۲۵
- جدول ۴-۵۳: آزمون «من ویتنی» برای متغیر آلودگی آب..... ۱۲۵
- جدول ۴-۵۴: آزمون «من ویتنی» برای متغیر مواد جامد و زباله..... ۱۲۶
- جدول ۴-۵۵: آزمون «من ویتنی» برای متغیر هزینه خرید ماهانه پوشاک..... ۱۲۶
- جدول ۵-۱: نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنوف..... ۱۳۰
- جدول ۵-۲: نتایج آزمون تی مستقل..... ۱۳۰
- جدول ۵-۳: نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنوف..... ۱۳۳
- جدول ۵-۴: نتایج آزمون تی مستقل..... ۱۳۴
- جدول ۵-۵: نتایج آزمون کالموگروف اسمیرنوف..... ۱۳۶
- جدول ۵-۶: نتایج آزمون تی مستقل..... ۱۳۷

نقشه ۱-۱: موقعیت شهرک صنعتی چناران و پراکندگی نقاط روستایی.....	۱۲
نقشه ۲-۱: پراکندگی روستاهای کارگرفرست در شهرستان چناران.....	۱۳
نقشه ۱-۳: منطقه مورد مطالعه.....	۵۳
نقشه ۲-۳: زمین شناسی منطقه مورد مطالعه.....	۵۹
نقشه ۳-۳: توپوگرافی منطقه مورد مطالعه.....	۶۰
نمودار ۱-۳: میانگین درجه حرارت ماهانه منطقه مورد مطالعه.....	۶۳
نمودار ۲-۳: میانگین بارش ماهانه ایستگاه منطقه مورد مطالعه.....	۶۶
نمودار ۱-۴: نسبت جنسی.....	۷۷
نمودار ۲-۴: سن.....	۷۹
نمودار ۳-۴: وضعیت تأهل.....	۷۹
نمودار ۴-۴: بعد خانوار.....	۸۰
نمودار ۶-۴: مقایسه وضعیت سواد.....	۸۲
نمودار ۷-۴: سابقه کار در شهرک صنعتی.....	۸۳
نمودار ۸-۴: میزان درآمد ماهانه.....	۸۴
نمودار ۹-۴: وضعیت شغلی گروه سایر شاغلین روستایی.....	۸۵
نمودار ۱۰-۴: مقایسه هزینه های ماهانه.....	۸۶
نمودار ۱۱-۴: مقایسه هزینه های ماهانه به تفکیک.....	۸۸
نمودار ۱۲-۴: مقایسه کالاهای مصرفی.....	۹۰
نمودار ۱۳-۴: مقایسه پس انداز.....	۹۱
نمودار ۱۴-۴: مقایسه میزان رضایت شغلی.....	۹۲
نمودار ۱۵-۴: مقایسه اطمینان از تداوم شغل.....	۹۳
نمودار ۱۶-۴: مقایسه مشارکت.....	۹۴
نمودار ۱۷-۴: بیمه.....	۹۶
نمودار ۱۸-۴: رفت و آمد به شهرک صنعتی.....	۹۶
نمودار ۱۹-۴: مالکیت.....	۹۷
نمودار ۲۰-۴: کیفیت مصالح.....	۹۸
نمودار ۲۱-۴: مقایسه مساحت و زیربنا.....	۹۹
نمودار ۲۲-۴: مقایسه ماندگاری در روستا.....	۱۰۱
نمودار ۲۳-۴: مقایسه تمایل به ماندگاری همسران سرپرستان خانوار.....	۱۰۱

پیشگفتار

مطالعات مختلف توسعه اقتصادی، اهمیت فعالیتهای غیر کشاورزی را در فرایند توسعه روستایی خاطر نشان کرده و بر نقش آن به عنوان یک عامل مهم در کاهش تفاوت درآمدی و فقر خانوارهای روستایی تأکید دارند. به همین دلیل نیز امروزه حدود یک چهارم اشتغال روستاییان در کشورهای در حال توسعه مربوط به فعالیتهای غیر کشاورزی است. صنعتی کردن روستا جهت پیشرفت کشور و استقلال اقتصادی جامعه از اهمیت حیاتی برخوردار است. زیرا چنانچه استقرار صنعت محدود به شهرها باشد، چنین توسعه ای پایدار نخواهد بود. صنعتی کردن روستا به طور گسترده به عنوان اهرمی پویا برای توسعه شناخته شده است. ایجاد اشتغال، توزیع درآمد، متنوع نمودن اقتصاد روستایی و کاهش فضایی نابرابری در توسعه اجتماعی-اقتصادی به طور سنتی از اهداف اولیه صنعتی کردن روستایی می باشد. شهرکهای صنعتی در راستای رسالت خود که همانا فراهم ساختن بستر مناسب برای رشد و شکوفایی صنعت است به خاطر ارائه تسهیلات عمومی، خدمات و آماده سازی زمین با قیمت مناسب که در شهرک فراهم می شود توانسته اند نظر صاحبان صنعت را برای استقرار در این نوع شهرک ها جلب نمایند. شهرکهای صنعتی در کشور ما از قدمت دیرینه ای برخوردار نمی باشند. اجتماع سازمان یافته واحدهای صنعتی متناسب با استعداد مناطق محل استقرار، موجب هم افزایی و بهره وری مطلوب منابع می شود و علاوه بر ایجاد اشتغال مولد، به رشد تولید داخلی و ارتقای سطح فناوری می انجامد. بی شک وجود هر پدیده ای در مکان منجر به ایجاد آثار مثبت و منفی خواهد شد که پیامد آن پدیده می باشد. استقرار و احداث شهرکهای صنعتی نیز جدا از ماهیت موثر رشد خود دارای آثار مثبت و منفی منتج از خود می باشند. عرصه احداث این پدیده چشم انداز است که زاده دانش و تفکر و نیاز انسان است و بالتبع در چرخه عمل و عکس العمل هر پدیده ای که در این چشم انداز نیز جدا نمی باشد، آثار و نتایج حاصل می گردد. در این

عرصه بی شک آثار و نتایج احداث شهرک های صنعتی بر زندگی انسان موضوعی است قابل تأمل. در این راستا در پژوهش پیش رو در خصوص اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی شهرک صنعتی چناران بر روستاهای پیرامون آن بحث و بررسی انجام گردیده است.

فصل اول
کلیات تحقیق

مشکلات زیستی در بسیاری از نواحی روستایی، اختلاف درآمد و سطح زندگی بین جوامع شهری و روستایی، از عوامل عمده مهاجرت های روستایی-شهری است. بسیاری از برنامه ریزان در این تصوراند که با ایجاد برخی از امکانات رفاهی و خدماتی در نواحی روستایی، روند مهاجرت کاهش خواهد یافت. در حالی که با ارائه خدمات رفاهی در نواحی روستایی، باید در پی ایجاد اشتغال و درآمد در این نواحی بود زیرا تأمین نیازهای رفاهی در نواحی روستایی سرزمین، موجب افزایش روحیه مصرف و بروز نیازهای بیشتر در جمعیت می شود، که پاسخگویی به آنها، نیاز به کسب درآمد بیشتر دارد. بنابراین، همگام با افزایش امکانات خدماتی و رفاهی در نواحی روستایی، برنامه ریزی برای ایجاد اشتغال و درآمد، لازم و ضروری است. در غیر این صورت، تعداد بسیاری از تأسیسات ایجاد شده در نواحی روستایی، به دلیل مهاجرت روستائیان به سوی شهرها، غیر قابل مصرف باقی خواهد ماند، در حالی که هزینه های زیادی برای ایجاد این تأسیسات انجام شده است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۱۵۲).

مطالعات مختلف توسعه اقتصادی، اهمیت فعالیت های غیرکشاورزی در فرآیند توسعه روستایی را خاطر نشان کرده است و بر نقش آن به عنوان یک عامل مهم در کاهش تفاوت درآمدی و فقر خانوارهای روستایی تأکید دارند. به همین دلیل امروزه نیز حدود یک چهارم اشتغال روستائیان در کشورهای در حال توسعه مربوط به فعالیت های غیرکشاورزی است. تحول ساختاری از اقتصاد مبتنی بر کشاورزی سنتی به یک اقتصاد مبتنی بر بخش های صنعتی و خدمات توسط برخی از نظریه پردازان توسعه به عنوان فرآیند توسعه در نظر گرفته می شود. صنعتی کردن روستاها جهت پیشرفت کشور و استقلال اقتصادی جامعه از اهمیت حیاتی برخوردار است زیرا چنانچه استقرار صنعت محدود به شهرها باشد، چنین توسعه ای پایدار نخواهد بود (رضوانی، ۱۳۹۰، ۲۰۳).

شهرکها و نواحی صنعتی یکی از اجزاء و برنامه های توسعه و برنامه ریزی بخش صنعتی می باشند که همراه با برنامه ریزی سایر بخشها، برنامه توسعه اقتصادی کشور را تشکیل می دهند. شهرکهای صنعتی در راستای رسالت خود که همانا فراهم ساختن بستر مناسب برای رشد و شکوفایی صنعت است، بخاطر ارائه تسهیلات عمومی، خدمات و آماده سازی زمین با قیمت مناسب که در شهرک فراهم می شود، توانسته نظر صاحبان صنعت را برای استقرار در این شهرکها جلب نمایند (حمزه ای، ۱۳۹۰: ۱).

ایجاد این شهرک ها و نواحی صنعتی در یک منطقه اثرات زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی بسیاری دارد. که این اثرات با توجه به بعد زمان و مکان متفاوت می باشد. تاثیر و عملکرد این اثرات جانبی به ویژه در جامعه روستایی به وضوح نمایان می باشد.

۱-۲- اهمیت تحقیق

بی تردید صنعتی شدن یک تصمیم سرنوشت ساز در زمینه توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای جهان سوم است و ضرورتی غیرقابل انکار است. با گذشت حدود نیم قرن و تجربه انبوهی از الگوهای نظری و تجربی در این کشورها، صنعتی شدن به عنوان رویکرد غالب دهه های اخیر از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده است (پوراحمد و همکاران ۵۶، ۱۳۸۰). از این رو یکی از سیاست هایی که در برخی از کشورهای در حال توسعه به منظور توسعه روستایی به کار گرفته شده است، ایجاد نواحی صنعتی روستایی است (Misra, 1990:15).

صنعتی سازی روستایی فرایندی است که ابزارهایی برای متنوع کردن اقتصاد روستایی فراهم آورده و همچنین راهبردی است که فقر روستایی را کاهش داده و با توسعه صنایع، از دیدگاه اقتصاد روستایی و اقتصاد ملی (Lee, 2001:3) توسعه متعادل میان خانوارهای شهری و روستایی، بخش کشاورزی و صنعت و بالاخره اقتصاد منطقه ای و تمرکززدایی صنعتی و شهری را میسر می سازد (choi, 2001:1). تجارب کشورهای پیشرفته و در حال توسعه گویای آن است که تجمع واحدهای صنعتی در حوزه نفوذ شهرها و نواحی روستایی، تغییرات و تحولات گوناگونی در مقیاس محلی و منطقه ای به دنبال داشته است (سلیمانی، ۱۳۸۴، ۱۲۸). هدف اصلی این تحقیق بررسی و شناخت اثرات شهرک صنعتی چناران بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی روستاهای همجوار است.

صنعتی شدن از چنان اهمیتی برخوردار است که تحقق پیشرفت های فنی و کاربرد آن در صنعت در طی سه قرن اخیر دلیل اصلی رشد و توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته در جهان امروز است. کشورهای توسعه یافته هر کدام با فاصله زمانی متفاوت به مرحله صنعتی شدن رسیده و ناگهان پس از رسیدن به این مرحله خیزش بزرگ خود را، در توسعه اقتصادی آغاز نمودند. آنچه که اکنون سبب تفاوت در درجه توسعه یافتگی کشورهای جهان گشته، میزان فعالیت های صنعتی این کشورها و توان نیروی کار آنها در ارتقاء کمی و کیفی تولیدات می باشد (عابدی، ۱۳۷۶: ۷۰).

یونیدو معتقد است که کوشش برای تمرکز زدایی از پاره ای صنایع بخصوص صنایع تبدیلی جهت استفاده بهینه از منابع برای افزایش تولید و مصرف در ابعاد محلی، حرکتی ضروری جهت حصول به توسعه روستایی

است و این حرکت در بلند مدت ضمن ایجاد اشتغال به توزیع درآمد و تولید پایدار نیز مساعدت می کند (یونیدو، ۱۹۷۹، ۱۷). شکی نیست که یکی از عوامل مهم بوجود آورنده ی تفاوت در درجه ی توسعه یافتگی کشورهای جهان فعالیتهای صنعتی و کیفیت توان آن است (رحیم نیا، ۱۳۷۱: ۴۴). این موضوع از چنان اهمیتی برخوردار شده است که ایجاد فرصتهای شغلی، افزایش درآمد روستاییان، کاهش فاصله زندگی بین ساکنان شهر و روستا از مهم ترین دلایل شکل گیری شهرکها و نواحی صنعتی روستایی عنوان شده است. شهرکها و نواحی صنعتی با کشش در آمدی بالاتر باعث جذب نیروی کار مازاد روستایی می شوند.

در نهایت باید گفت که استراتژی ایجاد شهرک ها و نواحی صنعتی پیامد های مختلفی دارد که در این تحقیق تلاش شده است تا تاثیرات اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی شهرک صنعتی چناران بر نواحی روستایی اطراف آن بررسی شود.

۳-۱- تعریف مسأله

احداث صنایع و استقرار فعالیت های صنعتی در قالب شهرک ها در نواحی روستایی از جمله پدیده هایی است که پیامد های گوناگونی در پی داشته است. به همین دلیل با توجه به اهمیت موضوع، به ارزیابی این پیامدها در ابعاد مختلف فضایی پرداخته ایم. شهرکها و نواحی صنعتی یکی از اجزاء و برنامه های توسعه و برنامه ریزی بخش صنعتی می باشند که همراه با برنامه ریزی سایر بخشها، برنامه توسعه اقتصادی کشور را تشکیل می دهند. استقرار شهرک های صنعتی در استان های مختلف کشور، اثرات زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی بسیاری را بر منطقه به ویژه جامعه ی روستایی به دنبال داشته است (سرورامینی و دیگران، ۱۳۸۹، ۲۲۷). با ایجاد و تکمیل نواحی صنعتی روستایی می توان به مهمترین موانع موجود در راه ایجاد صنعت در روستاها یعنی تهیه زمین مناسب و بلا معارض و تهیه امکانات زیربنایی (آب، برق، جاده دسترسی و . . .)، غلبه نموده و بدینوسیله مشوق های لازم جهت سرمایه گذاران و کارآفرینان فراهم خواهد شد (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۸، صص ۲ و ۳).

صنعتی سازی روستاها با تحول در اقتصاد روستایی از وضعیتی که جمعیت عموماً در تولید کشاورزی فعالیت می کند به وضعیتی که در آن فعالیت غیر کشاورزی جایگاه مهمی دارد، شناخته می شود. استقرار صنعت در روستا و در قالب ایجاد نواحی صنعتی با هدف دستیابی به توسعه پایدار روستایی در دهه ی اخیر مورد توجه برنامه ریزان توسعه روستایی کشور بوده است (طاهرخانی، ۱۳۸۰، ۳۳). صنعتی سازی روستاها، با تقویت بنیانهای اقتصادی، اشتغالی و جذب نیروی مازاد کار و بسیج سرمایه های اندک به بهره برداری از منابع و مهارتهای